

Cariye meselesi: İftiralar ve gerçekler

Bugün “cariye” meselesi, en çok konuşulan ama en az anlaşılan konulardan biridir. Bir kavram alınır, tarihinden koparılır, hukukî çerçevesi göz ardı edilir ve bugünün değer yargılarıyla hüküm verilir. Neticede ortaya çıkan şey ise hakikat değil, algıdır.

Oysa cariyelik meselesi; duygularla değil, **tarih, savaş hukuku ve fikhî sistem** içinde değerlendirilmesi gereken bir konudur. Çünkü bu mesele, keyfî ilişkilerden ibaret bir alan değil; sınırları çizilmiş, şartları belirlenmiş ve sorumlulukları yüklenmiş bir hukuk düzeninin parçasıdır.

İşte bu yazımızda, cariyelik meselesini algılar üzerinden değil; **hükümler, kayıtlar ve fikhî gerçekler** üzerinden ele alacağız.

1- Cariye Nedir?

“Cariye” savaş sonucu esir alınmış kadınlar için kullanılan bir tabirdir.

Cariyelik meselesi, bugünün değer yargılarıyla değil; kendi tarihî ve hukukî bağlamı içinde anlaşılması gereken bir konudur. İslam geldiğinde kölelik zaten vardı ve evrensel bir sistemdi. Savaşlar, borçlar, kaçırmalar ve sınıfsal yapılar üzerinden insanlar köleleştiriliyordu.

İslam, köleliği başlatan değil; mevcut bir sistemi ıslah eden ve nihayetinde ortadan kaldırmayı hedefleyen bir süreç başlatmıştır. Keyfî köleleştirmeyi yasaklamış, köleleştirmenin yollarını daraltmış (tek yol: savaş esirliği) ve azadı teşvik etmiştir (kefaretlar, sadakalar, teşvikler)

2- Savaşta esir alınan kadınlar ne olacaktı?

Öldürölmek, sahipsiz bırakılmak veya ömür boyu zindanlara kapatılmak... İşte insanlığın önündeki gerçek seçenekler buydu. İslam bu vahşî ihtimallerin hiçbirini kabul etmedi.

Onun yerine esirleri koruma altına aldı, topluma dahil etti, haklar tanıdı ve onları hürriyete götüreceğ yollar açtı. Bu yaklaşım, kendi çağında bir merhamet inkılâbıdır.

İslam’da sokaktan insan kaçırmak, zorla köleleştirmek kesinlikle haramdır. Tek meşru zemin savaş esirliğidir. Bu yönüyle cariyeye meselesi, keyfî bir istismar değil; kontrol altına alınmış bir sosyal gerçekliktir.

3- Cariye Hukuku

İslam’da “cariye” meselesi, çoğu zaman bugünün değerleriyle geçmişî yargılamaya hatasına düşölerek yanlış anlaşılır.

Cariye, İslam'da sahipsiz, başıboş veya keyfî şekilde istismar edilebilecek bir varlık değildir. Bilakis onun hakları korunmuş, kötü muamele kesin şekilde yasaklanmıştır. Aç bırakmak, dövmek, aşağılamak veya zulmetmek haram kabul edilmiştir. Bu yönüyle İslam, mevcut kölelik sistemini kontrol altına almış ve insanî bir çerçeveye oturtmuştur.

Savaş ortamında düşman tarafından esir alınan kadınlar, dönemin uluslararası teamüllerine uygun olarak “ganimet” statüsünde değerlendirilirdi. Bu esirler, İslam devleti tarafından savaşa katılanlara paylaştırılırdı. Hürriyetlerine kavuşturulmadıkları sürece alınıp satılabilmeleri mümkündü. Ancak bu durum, onları değersiz bir eşya konumuna indirgemek için değil; mevcut sosyal düzen içinde hukuki bir statüye bağlamak içindi.

4- Nikâh Meselesi

Bir cariye, efendisinin himayesine girdikten sonra artık yabancı biri değil, bulunduğu ailenin bir ferdi kabul edilirdi. Ona yapılan muamele de bu çerçevede şekillenirdi. Efendisi, onu ev işlerinde veya şahsî hizmetlerinde çalıştırabilirdi. Bunun yanında, nikâh akdi olmaksızın onunla birlikte olabilme ruhsatı da İslam'da tanınmıştır.

Bu ruhsat, Kur'an'da açıkça ifade edilmiştir. Mü'minlerin iffetlerini korudukları, ancak eşleri ve “sağ ellerinin malik oldukları” (cariyeleri) ile olan münasebetlerinden dolayı kınanmayacakları belirtilmiştir. Bu ifade, meselenin keyfî değil, ilahî bir düzenleme çerçevesinde ele alındığını gösterir.

Cariye, efendisinden çocuk sahibi olduğunda statüsü değişir ve “**ümmü'l-veled**” yani “çocuğun annesi” konumuna yükselir. Bu durumda doğan çocuk hür kabul edilir. Ayrıca bu kadın, efendisinin vefatından sonra miras olarak başkalarına geçmez; doğrudan özgürlüğüne kavuşur. Böylece sistem, cariyeliği kalıcı bir durum olmaktan çıkarıp hürriyete açılan bir kapıya dönüştürür.

Eğer çocuk sahibi olmaz ve efendisi tarafından azat edilmezse, dönemin hukuk sistemi gereği diğer mallar gibi miras kapsamında değerlendirilirdi. Ancak İslam'ın teşvik ettiği genel yön, köle ve cariyelerin azat edilmesi, yani özgürleştirilmesidir.

Netice olarak: İslam, var olan kölelik düzenini kurmamış; bilakis onu sınırlandırmış, insanîleştirmiş ve nihayetinde tedricî olarak ortadan kaldırmaya yönlendirmiştir. Cariye meselesi de bu bütüncül ıslah sürecinin bir parçası olarak değerlendirilmelidir.

5- İslam Fıkında Cariyeye Tanınan Haklar ve Sorumluluklar

Bir efendi ile cariyesi arasında karı-koca olma zorunluluğu yoktur. Efendi, cariyesini yalnızca ev işlerinde veya şahsî hizmetlerinde çalıştırabilir. Yani cariye, sırf cinsî bir varlık olarak görülmez; aksine çok yönlü bir statüye sahiptir.

Daha da mühim bir kayıt şudur: Eğer cariye evli ise—yani kocası da esirler arasında bulunuyorsa—bu nikâh geçerliliğini korur. Böyle bir durumda efendinin o kadınla herhangi bir

cinsî münasebette bulunması kesinlikle caiz değildir. Aynı şekilde, erkek birine, kadın başka birine ait köle/cariye ise, efendi kendi yanında bulunan kadın köleden bu yönde faydalanamaz. Bu hüküm, meselenin keyfî değil; sıkı hukukî sınırlara bağlı olduğunu açıkça gösterir.

Kur'ân-ı Kerim, köle ve cariyelerin sadece statülerini düzenlemekle kalmamış; onların evlendirilmesini de teşvik etmiştir. Nitekim Nur Sûresi'nde şöyle buyrulur:

“İçinizden bekâr olanları ve kölelerinizden, cariyelerinizden sâlih olanları evlendirin. Eğer fakir iseler, Allah onları lütfundan zengin eder.” (Nur, 24/32)

Bu teşvikle, köle ve cariyeler arasında aile kurma yolu açılmış, böylece toplum içinde bir denge ve eşitlik zemini oluşturulmuştur.

İslam'ın genel yönelişi ise çok açıktır: köleliği kalıcı kılmak değil, hürriyete kapı açmaktır. Bu çerçevede cariyenin azat edilmesi ve ardından nikâhlanması özellikle teşvik edilmiştir. Nitekim Peygamber Efendimiz (asm) şöyle buyurur:

“Sizden kim cariyesini güzelce yetiştirir, sonra azat edip onunla evlenirse, onun için iki sevap vardır.” (Buhârî, Itk 15)

Bu hadis, cariyeye bakışın sadece “sahiplik” değil; eğitim, terbiye ve nihayetinde hürriyete kavuşturma ekseninde olduğunu ortaya koyar.

Dolayısıyla cariyeye, sadece “kadınlığından faydalanılan” bir varlık değildir. **O, bulunduğu evin bir ferdi, ailenin bir parçasıdır.** Hatta çoğu zaman evin düzeninde, hanımdan sonra en sorumlu kadın konumuna yükselir.

Efendi, sahip olduğu cariyeyi azat ederek özgürlüğüne kavuşturabileceği gibi, onu başka birine hediye etmesi de mümkündür. Tarihte bunun örnekleri vardır. Mesela Mukavkıs, Hz. Muhammed'(s.a.v)'e iki cariyeye göndermiştir. Bu cariyeler yolculuk esnasında İslam'ı kabul etmişlerdir.

Bu cariyelerden Mâriye el-Kıptiyye, Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in hanımı olmuş ve ondan Hz. İbrahim dünyaya gelmiştir. Bu doğumdan sonra Mâriye validemiz hürriyetine kavuşmuş ve yüksek bir mevkiye ulaşmıştır. Diğer cariyeye olan Şîrin ise Hassan bin Sabit'e verilmiştir.

6- Cariyelik: Keyfîlik Değil, Hukuk Sistemidir

İslâm hukukunda cariyelerle ilgili hükümler, “keyfîlik” üzerine değil, sıkı kayıt ve disipline

edilmiş bir “hukuk sistemi” üzerine kuruludur.

İslâm hukukunda, cariye bir kadınla meşru birliktelik için sadece iki yol kabul edilmiştir.

Milkü'l-yemin: İslâm hukukunda bir kadının statüsünü belirleyen hukukî bir bağıdır. Kur'an'da geçen “*mâ meleket eymânuhum*” (sağ ellerinizin malik oldukları) ifadesinden türetilmiştir. Bu statü, kişiye efendisi tarafından beslenme, giyinme, barınma ve can güvenliği sağlama yükümlülüğünü getirir. Efendi, bakmakla yükümlü olduğu kişinin haklarından sorumludur.

Fıkıh kitaplarında bu kişiler “kökten” veya “basit bir mal” olarak değil, “**hukukî ehliyeti kısıtlı bir şahıs**” olarak değerlendirilir. Dolayısıyla onlara kötü muamele etmek, İslâm hukukuna göre ağır bir suç ve günah kabul edilir.

Teserrî: Bir cariye, yalnızca hizmetçi olarak değil, aile yapısı içinde “eş” konumunda değerlendirilip birlikte olunmasıdır. Bu bir tercih ve statü değişikliğidir.

Teserrî, gelişmiş güzel değil, hukukî ve ahlâkî şartlara bağlıdır. Cariye, ev içerisindeki haklarıyla korunur:

- **Müstakil Mesken:** Diğer eşler gibi cariye de kendine ait bir yaşam alanı olmalıdır.
- **Zaman Adaleti:** Efendi, eşleri arasında zamanı nasıl bölüştürüyorsa, teserrî olan cariye için de aynı adaleti sağlamakla yükümlüdür.

Bu statü, kadını basit bir hizmetçi konumundan çıkarıp, evin bir ferdi/eşi konumuna yükseltir.

7- İkiyüzlü Eleştiri

Bugün “cariye” üzerinden İslâm’a saldıranların büyük bir kısmı, aynı zulmün modern versiyonları karşısında sessiz. Bu, sadece bir çelişki değil; açık bir samimiyet problemidir.

Kâğıt üzerinde kölelik kaldırıldı. Peki gerçekte ne oldu?

- Kadınlar, **bedenleri üzerinden sömürülüyor**
- Çocuklar, **iş gücü olarak kullanılıyor**
- İnsanlar, **borç ve ihtiyaç zinciriyle esir ediliyor**
- **Savaşlarda kadınların durumu felaket ötesi**
- Afrika’da çocuklar madenlerde ölürken

Şu soruyu açıkça soralım:

Bugün kadınların bedenleri metalaştırılırken, insanlar kapital sistemde faiz çarklarında öğütülürken, fakirler sistematik şekilde sömürülürken neden ses yok?

Bugün birileri çıkıp: “İslâm’da cariyelik vardı” diyor. Ama aynı kişiler: Suriye’deki dul

kadınlara, Irak'ta satılan kadınlara, Kamplarda hapishanelerde yaşayanlara sessiz kalıyor. Bu büyük bir çelişkidir. Uluslararası hukuk ve insan hakları sözleşmelerine rağmen yaşanan zulümler ortada.

Ama konu İslam olunca bir anda "insan hakları savunuculuğu" başlıyor. İslam köleliği sınırladı, azadı teşvik etti, insanî muameleyi zorunlu kıldı.

Ama modern dünya; görünmez kölelik üretti, insanları sistemin çarkına hapsetti, ruhları ve bedenleri tüketti. Şimdi soralım: Hangisi daha dürüst? Hangisi daha insafılı?

Düneye bakıp bağırın ama bugünü görmeyenlerin sözü kıymetli değildir. Bugünün köleliğine sus ama 1400 yıl öncesine bağır, bu hak aramak değil; **hesaplaşmaktan kaçmaktır.**

Eğer gerçekten adalet istiyorsan: Önce bugünün zulmüne konuş bugünün köleliğini gör. Yok eğer mesele sadece İslam'a saldırmaksa: O zaman bu tartışma ahlâkî değil, ideolojiktir.

Ne Öğrendik? (Dersin Özeti)

- **Cariyelik Bir Tanımdır, Algı Değil**
Cariye, savaş esiri kadını ifade eder; keyfî bir köleleştirme değildir.
- **İslam Köleliği Başlatmadı, Sınırladı**
Mevcut sistemi daralttı, kontrol altına aldı ve kaldırmaya giden yolu açtı.
- **Tek Meşru Zemin: Savaş Esirliği**
Kaçırma, zorla köleleştirme kesin haramdır.
- **Esirler Sahipsiz Bırakılmadı**
Öldürülmek veya zindana atılmak yerine koruma altına alındılar.
- **Cariyelik Keyfî Değil, Hukukîdir**
Hakları, sınırları ve sorumlulukları belirlenmiş bir sistemdir.
- **Cariye Bir "Eşya" Değil, Statü Sahibi Bir İnsandır**
Fıkıhta "hukukî ehliyeti sınırlı şahıs" olarak değerlendirilir.
- **Nikâh Olmadan Her Şey Serbest Değildir**
Sıkı kayıtlar vardır; evli cariyeye yaklaşmak haramdır.
- **Aileye Dahil Edilme Esastır**
Cariye, evin bir ferdi kabul edilir; dışlanan değil dahil edilendir.
- **Teserrî = Statü Yükselmesi**
Hizmetçilikten aile/eş konumuna geçiştir; şartlara bağlıdır.
- **Adalet Şarttır**
Mesken ve zaman paylaşımında diğer eşlerle eşitlik gerekir.
- **Hürriyete Kapı Açılmıştır**
Azat teşvik edilmiş, "ümmü'l-veled" ile özgürlük garanti altına alınmıştır.
- **Kur'an Evliliği Teşvik Eder**
Köle ve cariyelerin evlendirilmesi emredilmiştir.
- **Amaç Kalıcı Kölelik Değil**

Nihai hedef: özgürlük ve toplumsal dönüşümdür.

- **Modern Dünya Masum Değil**

Bugün kölelik şekil değiştirmiş, devam etmektedir.

- **Seçici Eleştiri Bir Çelişkidir**

Geçmişe bağırıp bugüne susmak adalet değil, ideolojidir.